







# HET LOUVRE

## *de gids*

*tekst*

Dominique de Font-Réaulx

Het Louvre, in 1793 opgericht in het voormalige paleis van de koningen van Frankrijk, vierde in 2023 zijn 230-jarige bestaan. De rijkdom en historische diepgang van de collecties maken van het museum een unieke plek waar het verleden wordt verhelderd, bevraagd en besproken, en zo gewicht en betekenis geeft aan het heden.

Waar anders kun je als een nomade, flaneur of ontdekkingsreiziger zomaar van de ene beschaving in de andere stappen? Tussen de ontelbare kunstwerken ontspringen verhalen op basis van verbanden en tegenstellingen, wederzijdse bewondering, soms ook afgunst en veroveringsdrang. Door deze verhalen tastbaar en zichtbaar te maken, versterkt het Louvre zijn connectie met de wereld van vandaag.

Als een encyclopedie waarvan de lemma's nooit zullen worden afgesloten, maakt het Louvre tussen de verschillende collecties tal van kruisverwijzingen mogelijk, die er een nieuw licht op werpen en ze in perspectief brengen. Zulke verbanden tussen de werken staan centraal in deze nieuwe gids van het Louvre, een formidabele uitdaging die auteur Dominique de Font-Réaulx op meesterlijke wijze tot een goed einde heeft gebracht.

In oorlogs- zowel als in vreedstijd wordt de wereldgeschiedenis geschreven door de verhoudingen tussen volkeren, tussen beschavingen. Met zijn streven naar universaliteit en zijn openheid naar de wereld biedt het Louvre er een immer evoluerende lezing van. We nodigen u uit om die met veel plezier te ontdekken en herontdekken.





Het Louvre werd in de zomer van 1793 opgericht als een universeel museum dat de grote meesterwerken sinds het ontstaan van de mensheid voor iedereen toegankelijk moest maken. Het was een product van het verlichtingsdenken, misschien wel het enige dat ook echt is verwezenlijkt, omdat het de utopische gedachte paarde aan realisme. Vandaag beslaan de zalen meer dan vijfenzeventigduizend vierkante meter en herbergen ze duizenden werken, van de uitvinding van het schrift tot het midden van de 19de eeuw, die voor de bezoeker evenveel verrassingen en revelaties in petto hebben. Het Louvre is ondergebracht in een voormalig paleis van de koningen van Frankrijk dat ten tijde van het Tweede Franse Keizerrijk in opdracht van Napoleon III werd gerestaureerd. Die eeuwenlange ontstaansgeschiedenis maakt van het monument een doolhof waar je naar hartenlust nieuwe zij- en dwarswegen ontdekt. Aan zijn verleden als paleis dankt het Louvre zijn rijke decors: Griekse schatten prijken er in de voormalige balzaal van Hendrik II, Romeinse oudheden in de vertrekken van Anna van Oostenrijk, Egyptische kunst onder de rijkversierde plafonds die Karel X liet decoreren door de jonge kunstenaars van zijn tijd. Het Louvre is een schitterende speeltuin, een ruimte om op ontdekking uit te gaan, een leerschool voor het oog, waar iedere bezoeker een eigen traject kan uitstippelen dat steeds weer anders is.

Het museum is trouw gebleven aan zijn oorspronkelijke roeping: de verheven ambitie om voor alle bezoekers open te staan, ongeacht hun komaf en hun geboorteplaats. Dat is elke dag heel concreet te merken in de zalen, maar ligt als leidende gedachte ook ten grondslag aan ieder project, aan de manier waarop de werken worden tentoongesteld en de collecties van context worden voorzien. Het oorspronkelijke oogmerk van het museum was wat destijds 'esthetisch genot' werd genoemd; vandaag is het een ruimte waar het plezier van het ontdekken, het plezier van de kennismaking en het plezier van de verwondering kunnen ontspruiten en groeien. Het Louvre is per definitie een plek waar uitwisseling plaatsvindt: tussen de werken zelf, tussen de bezoekers onderling, tussen de bezoekers en het museum personeel. De nabijheid van werken uit uiteenlopende plaatsen en culturen nodigt uit tot dialoog en perspectief.

# Prehistorie

Het Louvre is het museum van het schrift. De collecties herbergen een weelde aan verhalen die innig met elkaar verweven zijn. Ze enten zich op de geschiedenis en vormen samen een overlevering die gebaseerd is op het ontcijferen van verschillende, vaak oude talen en de studie van teksten. Niettemin dateren heel wat werken in het museum uit de tijd voor de uitvinding van het schrift, die tussen 3500 en 3100 voor Christus wordt gesitueerd. Ze bewijzen dat het Louvre behalve een museum voor schone kunsten ook een archeologische schatkamer is. Vanaf de jaren 1820 vinden tal van opgravingen plaats in Egypte, het Nabije Oosten en het Midden-Oosten, in Griekenland en Italië. De interesse voor de antieke culturen, die tot dan toe vooral uit de Bijbel bekend waren, werd geprikkeld door de eerste archeologische objecten die – vooral in Egypte – aan het licht waren gekomen. Wat begon als een esthetische voorliefde voor mooie voorwerpen, evolueerde in de loop van de 19de eeuw tot een dorst naar kennis en een verlangen om op ontdekking uit te gaan. Door te graven in het verleden probeerde de archeologie voortaan ook het heden beter te begrijpen, motieven op het spoor te komen die tot in onze tijd reiken en de mythologische en religieuze grondteksten van onze beschaving te staven met feiten.



[1]  
**Beeld van 'Ain Ghazal**  
'Ain Ghazal, Jordanië  
Ca. 7000–6000 v.C.  
Gips en bitumen  
H. 105; B. 33; D. 13 cm  
≥ 1997 (depot van het  
Departement voor  
Antiquiteiten van  
Jordanië, Amman)  
DAO

OPGRAVEN, ONTDEKKEN, ONTCIJFEREN In 1827 werd Jean-François Champollion benoemd tot hoofd van de collecties Egyptische oudheden in het Louvre. Champollion was de erudiete, getalenteerde en weetgierige jongeman die met behulp van de steen van Rosetta (vandaag te zien in het British Museum in Londen) het geheim van de hiërogliefen had gekraakt. Twintig jaar later, in 1847, ontdekte Paul Émile Botta, de Franse consul in Mosoel, de ruïnes van Assyrische paleizen in Khorsabad, waar hij op zoek was naar de Bijbelse stad Ninive. Franse archeologen leidden de eerste opgravingen op verschillende sites: Memphis en Saqqara in Egypte; Susa in het huidige Iran; Babylon (Hilla) in het huidige Irak; Mari in het huidige Syrië; Bahrein, Delphi en Delos in Griekenland. Op vele van die plaatsen wordt vandaag nog steeds gegraven, in nauwe samenwerking met plaatselijke archeologen.

Een revelatie was de ontdekking van een aantal beeldhouwwerken in 'Ain Ghazal, in 1983. Ze dateren van ongeveer zeventuizend jaar voor Christus en zijn niet alleen veel groter – bijna een meter hoog – dan alle andere toen bekende prehistorische artefacten, maar onderscheiden zich ook door de gebruikte materialen: het gips is aangebracht rond een bundel riet afkomstig van de bovenloop van de rivier.

## De eeuw van Augustus

Vanaf de 3de eeuw voor Christus breidde de Romeinse Republiek geleidelijk haar macht uit over het hele Middellandse Zeegebied. Dankzij de krijgskunst en de strakke organisatie van de Romeinse legioenen – en door de slimme keuze de overwonnen volkeren het Romeinse burgerschap aan te bieden – had Rome in de eeuw van Augustus al een groot deel van de bekende westerse wereld veroverd. De Middellandse Zee werd voor de Romeinen *mare nostrum*, 'onze zee': de volledige kust stond onder hun invloed. Het *Beeldje van Isis* [80] combineert de attributen van de Egyptische godin met die van Venus, de Romeinse godin van de schoonheid, en getuigt zo van de levendige creativiteit die de Romeinse acculturatie met zich meebracht. De *Venus van Arles* [77] werd in 1651 ontdekt in de Provençaalse stad Arles, waar zich vroeger een van de eerste Romeinse provincies bevond op het grondgebied dat later Frankrijk werd. Het werk werd toegevoegd aan de koninklijke collecties van Lodewijk XIV, die toen op de troon zat. Het beschadigde beeld werd gerestaureerd door de beeldhouwer François Girardon en belichaamt een ideaal van vrouwelijke schoonheid. In het jaar 27 voor Christus werd de geadopteerde zoon van Julius Caesar, Caius Octavius, bekroond met de eretitel Augustus [78]. Hij was de eerste keizer van Rome. Daarmee brak een periode van enkele eeuwen aan met een grote politieke stabiliteit.

Ca. 25 v.C.–25

[77]  
**Venus van Arles**  
Antiek theater in Arles,  
Frankrijk  
Ca. laatste kwart  
van de 1ste eeuw v.C.  
Hymettisch marmer  
H. 220; B. 102; D. 65 cm  
≥ 1798  
(voorm. koninkl. coll.,  
coll. Lodewijk XIV)  
DAGER

[78]  
**Buste van Augustus**  
Rome (?), Italië  
Ca. 25 v.C.–25  
Marmer  
H. 36,5; B. 19,5; D. 21 cm  
≥ 1807 (voorm. coll.  
Camille Borghese)  
DAGER

[79]  
**Standbeeld, Artemis**  
Pyla (?), Griekenland  
1ste eeuw  
Kalksteen  
H. 20; B. 12; D. 14,5 cm  
≥ 1874 (gift van  
Robert Hamilton Lang)  
DAO

[80]  
**Beeldje van Isis**  
Ca. laatste derde  
van de 1ste eeuw v.C.  
Aardewerk en verf  
H. 23,8 cm  
≥ 1948 (voorm. coll. van  
het Musée Guimet, Parijs)  
DAE



77



78



79



80





[222]  
 School van Novgorod, Rusland  
**Maagd met kind, bekend als  
 Georgische Maagd**  
 Ca. 1500-1550  
 Tempera op gouden ondergrond  
 op lindehouten paneel  
 H. 109; B. 83 cm  
 ≲ 1971  
 DABCO

[223]  
 Quinten Massijs  
 Ca. 1465/1466-1530  
**De geldwisselaar  
 en zijn vrouw**  
 1514  
 Olieverf op paneel  
 H. 70,5; B. 67 cm  
 ≲ 1806  
 DP

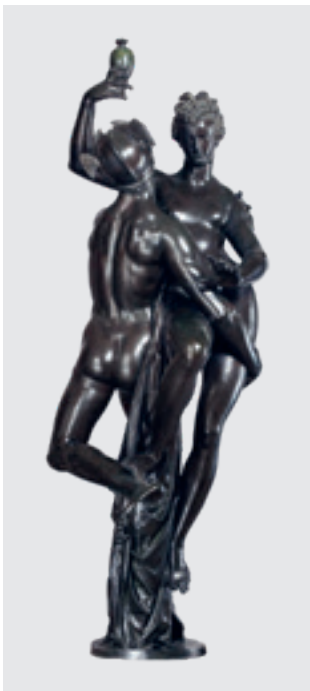
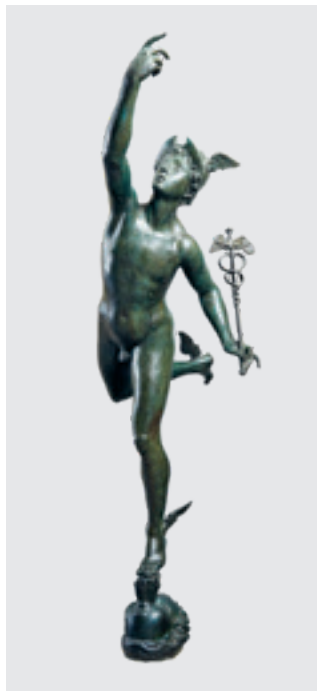


tralievenster met uitzicht op de stad te zien, evenals het silhouet van een klant. Het schilderij, dat al in Massijs' tijd werd geprezen en later opeenvolgende verzamelaars bekoorde, werd in 1806, onder het Eerste Keizerrijk, door het Louvre verworven. In *De bedelaars of de kreupelen* [225] – geschilderd in Brussel, een tijdlang de hoofdstad van het hertogdom Brabant – wekt Pieter Bruegel een wereld van carnaval en spot tot leven. Ten slotte getuigt *De jachten van Maximiliaan* – een reeks van twaalf wandtapijten, een voor elke maand van het jaar en elk sterrenbeeld, gebaseerd op voorbereidende tekeningen van de Brusselse schilder Bernard Van Orley – van de kwaliteit van de Brusselse weefateliers. De cyclus roept de verfijnde hofcultuur op ten tijde van Karel V, die op de voorgrond is afgebeeld met een rode mantel [226].



[224]  
 Jheronimus van Aken  
 Bosch, bekend als  
 Jeroen Bosch  
 Ca. 1450-1516  
**Het narrenschip**  
 Ca. 1475-1500  
 Olieverf op eiken-  
 houten paneel  
 H. 58; B. 33 cm  
 ≲ 1918 (gift van  
 Camille Benoît)  
 DP

[225]  
 Pieter Bruegel, bekend als  
 Bruegel de Oude  
 1525-1569  
**De bedelaars of  
 de kreupelen**  
 1568  
 Olieverf op paneel  
 H. 18,5; B. 21,5 cm  
 ≲ 1892 (gift van  
 Paul Mantz)  
 DP



[243]  
Toegeschreven aan  
Jean Bologne,  
bekend als Giambologna  
1529–1608  
**Mercurius**  
1574–1700  
Brons  
H. 169; B. 54; D. 110 cm  
⊆ 1872  
DS

[244]  
Adriaen de Vries  
Ca. 1556/1560–voor 1626  
**Mercurius en Psyche**  
1593  
Brons  
H. 215; B. 92; D. 72 cm  
⊆ 1794  
(voorm. koninkl. coll.,  
coll. Lodewijk XIV)  
DS

van het Heilige Roomse Rijk deel uitmaakt van een hernieuwde tijd, op het ritme van de seizoenen. Behendig vormenspel en een zoektocht naar subtiel evenwicht kenmerken ook de kunst van de beeldhouwer Jean Bologne, ook wel Giambologna genoemd. Hij was geboren in Douai – toen in Vlaanderen, nu in Frankrijk – maar vestigde zich in Firenze, bij de familie De' Medici, en was ook actief in Bologna. Zijn *Mercurius* [243], die geïnspireerd is door Cellini, daagt de zwaarte-kracht uit. De virtuositeit van de kunstenaar staat ten dienste van het onderwerp: Mercurius, de boodschapper der goden, lijkt met zijn gevleugelde voeten wel echt te vliegen. Giambologna's sculpturen werden zeer gewaardeerd en vaak gereproduceerd in de vorm van kleine bronzen decoraties. De beeldhouwer Adriaen de Vries, afkomstig uit Den Haag, werd opgeleid in het atelier van Jean Bologne in Firenze. Zijn *Mercurius en Psyche* [244], een speelse verbeelding van de twee figuren in de ruimte, stond aanvankelijk in de tuinen van het paleis van keizer Rudolf II in Praag. Het beeld behoorde later toe aan Christine van Zweden en vervolgens aan Jean-Baptiste Colbert, minister van Lodewijk XIV. Nadat het was opgenomen in de koninklijke collecties, sierde het de tuin van de infante aan het Louvre.



[245]  
Bartolomeo Passarotti  
1529–1592  
**Jupiter gezeten op een wolk**  
Ca. 1574  
Pen en bruine inkt,  
zwart krijt  
H. 44,2; B. 38,1 cm  
⊆ 1793  
DAG

[246]  
Domenikos  
Theotokopoulos,  
bekend als El Greco  
1541–1614  
**De heilige Lodewijk,  
koning van Frankrijk,  
en een page**  
Ca. 1585–1590  
Olieverf op doek  
H. 120; B. 96,5 cm  
⊆ 1903  
DP



Domenikos Theotokopoulos, bijgenaamd El Greco, zag het levenslicht op Kreta – toen in het bezit van de Republiek Venetië – en werd in eerste instantie opgeleid als iconenschilder. Hij verbleef een tijd in de Dogenstad, waar hij de kunst van Titiaan en Tintoretto bewonderde, alvorens gehoor te geven aan de uitnodiging van Filips II aan het Spaanse hof. Zijn unieke stijl met de kenmerkende langgerekte lichamen put inspiratie uit twee bronnen: de Byzantijnse kunst en de Italiaanse renaissance. El Greco's invloed op de Spaanse kunst is tot vandaag voelbaar, want hij is een van de kunstenaars die hedendaagse collega's het meest bewonderen. *De heilige Lodewijk, koning van Frankrijk, en een page* [246] stelt Lodewijk IX voor, ridderkoning, aan het hoofd van een van de kruistochten. De Spaanse kunst was weinig vertegenwoordigd in de Franse koninklijke collecties. Daar kwam verandering in toen Lodewijk Filips in de jaren 1830 een groot aantal schilderijen van Spaanse kunstenaars liet aankopen om in het Louvre een Spaanse galerij te creëren. Na het einde van zijn bewind in 1848 raakte zijn verzameling verspreid. *Christus aan het kruis aanbeden door twee schenkers* van El Greco, dat er deel van uitmaakte, werd in 1908 door het Louvre teruggekocht.





## De oprichting van het Muséum central in het Louvre

Het Muséum central des arts opende voor het publiek in 1793. Het was gehuisvest in het Louvre, een voormalige residentie van de koningen van Frankrijk, en bood eerst vooral kunstenaars en later alle burgers de gelegenheid om de verzamelingen schilderijen, beeldhouwwerken en antieke werken te ontdekken die de koningen van Frankrijk hadden vergaard sinds de regering van Karel V in de 14de eeuw. Het idee was niet nieuw. Het was al midden 18de eeuw geformuleerd in een artikel van de *Encyclopédie* dat de kiem legde voor een eerste museumproject. Uiteindelijk was het de Franse Revolutie die leidde tot het moderne museum zoals dat in het Louvre tot stand is gekomen. Het concept steunde op een dubbel axioma van het universalisme, namelijk dat van de verzamelingen – de bijzonderste werken van de mensheid samenbrengen – en dat van de bezoekers – toegankelijk zijn voor alle mensen om zowel vorming als genoeg te bieden via het bewonderen van kunstwerken.

De jaren 1780 worden gekenmerkt door een drang naar artistieke vernieuwing, in vormelijk opzicht door nauwer aan te sluiten bij de antieke voorbeelden [323], in politiek opzicht door modellen van persoonlijke en burgerlijke deugzaamheid op de voorgrond te plaatsen. Die twee aspecten vinden we terug in het werk van Jacques-Louis David. Het grote doek *De lictoren brengen Brutus de lichamen van zijn zonen* [324] uit 1789 stelt consul Brutus voor, die volgens de overlevering in de 6de eeuw v.C. de grondlegger was geweest van de Romeinse Republiek. Trouw aan zijn overtuiging liet de held zijn eigen zonen terechtstellen wegens hun verzet tegen het nieuwe regime. Met veel zin voor het theatrale evoceert David het binnenbrengen van de vermoorde lichamen in Brutus' huis. De consul zit in de schaduw – alleen, verscheurd tussen vaderlandse plicht en liefde voor zijn gezin – terwijl zijn diepbedroefde vrouw en dochters ten volle belicht zijn. Koning Lodewijk XVI verwierf het werk in het jaar van de bestorming van de Bastille in Parijs. Enkele jaren later, toen David wegens zijn revolutionair engagement in de gevangenis zat, tekende hij *Homerus draagt voor uit zijn dichtwerk* [325], een hommage aan de antieke dichter, schrijver van de *Odyssee* en de *Ilias*, aan wie de kunstenaar een schilderij wilde wijden, dat echter nooit werd verwezenlijkt.

Ook het portret van *Mirabeau (Honoré Gabriel Riqueti, graaf van)*, *politicus* [327], van de beeldhouwer Jean-Antoine Houdon, bevat door zijn vorm (een borstbeeld) en zijn

1793

[323]  
Charles Percier  
1764–1838  
*Diverse antieke en moderne fragmenten, naar de natuur getekend*  
1791  
Pen, bruine inkt, grijs en oker gewassen  
H. 66,3; B. 101,9 cm  
⊆ 2002 (gift van de Société des Amis du Louvre)  
DAG

[324]  
Jacques-Louis David  
1748–1825  
*De lictoren brengen Brutus de lichamen van zijn zonen*  
1789  
Olieverf op doek  
H. 323; B. 422 cm  
⊆ 1793 (voorm. coll. Lodewijk XVI)  
DP

[325]  
Jacques-Louis David  
1748–1825  
*Homerus draagt voor uit zijn dichtwerk*  
1794  
Grafiet, zwarte inkt, grijs gewassen en sanguine op papier  
H. 27,2; B. 34,5 cm  
⊆ 1878 (gift van Horace His de La Salle)  
DAG



323



324



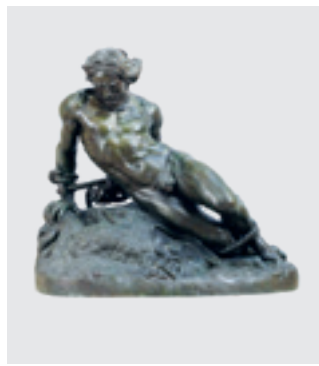
325



[342]  
Eugène Delacroix  
1798–1863  
28 juli 1830.  
*De Vrijheid  
leidt het volk*  
1830  
Olieverf op doek  
H. 260; B. 325 cm  
v. 1831  
DP



[347]  
John Martin  
1789–1854  
**Het pandemonium,**  
**1841**  
Olieverf op doek  
H. 123; B. 185 cm  
∞ 2006  
DP



[348]  
Jean-Bernard  
Duseigneur, bekend  
als Jehan Duseigneur  
1808–1866  
**Orlando Furioso**  
1867 (gips:  
Salon 1831)  
Brons  
H. 130; B. 140; D. 90 cm  
∞ 1868  
DS

[349]  
Antoine-Louis Barye  
1795–1875  
**Ruggiero en Angelica**  
**op de hippogrief**  
Ca. 1840  
Brons met groen  
patina  
H. 51,5; B. 69; D. 29 cm  
∞ 1902 (legaat George  
Thomy Thiéry)  
DS



[350] Paul Delaroche. 1797–1856. **Eduard V, de minderjarige koning van Engeland, en zijn jongere broer Richard, hertog van York (1483), bekend als De kinderen van Eduard.** 1830. Olieverf op doek. H. 181; B. 215 cm. ∞ 1831. DP



[351]  
Jean-Auguste-Dominique Ingres  
1780–1867  
**Een odalisk, bekend als De grote odalisk**  
1814  
Olieverf op doek  
H. 91; B. 162 cm  
∞ 1899  
DP

Het boek *Duizend-en-een-nacht*, dat begin 18de eeuw verscheen, deed een fascinatie voor de Oriënt ontstaan. Gaandeweg werd het gefantaseerde mythische universum van het Oosten – gezien vanuit het Westen en zonder band met de toenmalige realiteit – de bron van een nieuwe beeldvorming rond het vrouwelijk lichaam. De odalisk, een vrouw in sensuele poses, personificatie van oosterse verleidingsdromen, beantwoordde tevens aan het model van het liggend naakt uit de Italiaanse renaissancekunst. In 1819 presenteerde Ingres op de Salon zijn *Grote odalisk* [351]. Hij had de vrouw een overdreven lange rug gegeven om de elegantie van haar lichaam te benadrukken en was zo afgeweken van de correcte anatomie. Dit schilderij markeert de geboorte van het vrouwelijk naakt als zelfstandig genre, los van mythologische of religieuze thema's. Ook Delacroix koos een oosters onderwerp om zijn durf en creatieve vrijheid te demonstreren. Zijn enorme doek *De dood van Sardanapalus* [353], dat hij op de Salon van 1827 exposeerde, lokte hevige reacties uit. Voor het onderwerp vond hij inspiratie in het toneelstuk *Sardanapalus* van de Engelse dichter lord Byron. Het schilderij evocert Assurbanipal, een van de laatste Assyrische koningen. Liggend op een bed, omringd door zijn rijkdommen, zijn vrouwen, zijn paarden, wacht hij op het vuur van de brandstapel die hij zelf heeft laten aansteken. Het etaleren